

Om Bevarelsen af vore historiske Mindesmærker.

Fri Gengivelse af et Foredrag, holdt i Historisk Samfund for Odense og Assens Amter af Dr. H. L. Møller.

En af de mest nærliggende Opgaver for et historisk Samfund som det, der her udsender sin første større Publikation, er at virke for Bevarelsen af de historiske Mindesmærker, som findes inden for det Omraade, Samfundet særlig søger sine Medlemmer fra. Danmark er ingenlunde rigt paa saadanne Mindesmærker; ved Slægternes Vankundighed og Ligegyldighed har Tidens Tand faaet Lov at ødelægge alt for meget af det, der har været. Sent er Interessen for og Kærligheden til disse Ting vaagnet iblandt os; i mange Egne er den endnu kun lidet udviklet; adskillige Mindesmærker, der vel kunde fortjene at tages under offentlig Varetægt, er fremdeles udsatte for Ødelæggelse. De historiske Samfund bør sørge for, at sligt ikke i Fremtiden kan ske.

De historiske Mindesmærker og Fortidslevninger i det hele taget har i mere end een Henseende stor Betydning for Folkets Liv i Nutiden. Først og fremmest har de Værd som Kilder til vor Kundskab om Fortiden. Vor Viden om de ældste Tider her i Danmark er saa godt som udelukkende bygget paa Undersøgelser af de Fortidslevninger, vi i Almindelighed kalder Oldsager; havde vi ikke dem, vilde vi saa godt som intet kende til Danmarks Forhistorie: det Tidsrum af ca. 4000 Aar, hvori der har boet Mennesker her i Landet, inden der begyndte at fremkomme skrevne Beretninger om, hvordan her saa ud, og hvad der tildrog sig her. Fortidslevningerne har imidlertid ikke alene Værd for Studiet af den forhistoriske Tid; de bevarer en overordentlig stor Betydning, ogsaa naar vi kom-

mer ind i den rent historiske Tid, da vi tillige faar de skrevne Kilder at holde os til. Historikerne lærer mere og mere at sætte Pris paa Fortidslevningerne som Kilder, der — især for de ældre Tiders Vedkommende — tit er langt paalideligere end Fortællinger. Naar vi har med en Fortidslevning at gøre, staar vi jo helt anderledes Ansigt til Ansigt med Fortiden, end naar vi bare har en Beretning liggende foran os. Beretningen kan narre os, giver os undertiden langt mindre sandfærdig Besked om Tingene, end de haandgribelige Levninger fra de fjerne Tider gør. Ogsaa fra Fortidslevningerne kan man selvfølgelig drage helt forkerte Slutninger om, hvad der virkelig har været, men man har i dem under alle Omstændigheder langt sikrere Udgangspunkter for sine Slutninger, end man ofte har i de historiske Fortællinger, hvis Paalidelighed det mange Gange er vanskeligt at trænge til Bunds i, særlig naar de hidrører fra en længst udrunden Tid.

Man behøver kun at sammenligne de nyere Fremstillinger af Danmarks Historie med de noget ældre for at blive var, i hvor høj Grad Granskerne og Historieskriverne nu benytter Fortidslevningerne som Grundlag for deres Skildringer. Den, der vil fremstille Begivenheder og Forhold ved Rigets Sydgrænse i den ældre Middelalder, har intet bedre Hjælpemiddel til sit Studium end de ældgamle Fæstningsværker dernede, som vi sammenfatter under Navnet Danevirke, og Indskrifterne paa 4 Runestene, der i det 10. Aarhundrede blev rejst i Omegnen af Hedeby ved Slien, giver os den egentlige Bekræftelse paa et helt lille Kapitel af denne Egn's Historie i en dunkel Tidsalder, som vi uden disse Indskrifter slet ikke vilde kunne finde Rede i. — Det rige danske Kirke- og Klosterliv i Middelalderen kunde ikke fremstilles i det Liv, den Fylde og med de Farver, som det nu er muligt at anvende, hvis vi ikke havde hine Tiders Bygningsværker og de bevarede Rester af Kirkernes Udstyr at holde os til. Adelens Liv i Reformations- og Renæssancetiden illustreres paa den smukkeste Maade ved Hjælp af de gamle Herregaardsbygninger, der heldigvis endnu i forholdsvis stort Tal pryder det danske Landskab: Egeskov og Hesselager, Borreby og Gjorslev, Vorgaard og Tjele. Paa lignende Vis kaster det 17. Aarhundredes Epitafier i Kirkernes Indre adskilligt Lys over Borgerstandens Kulturliv i samme Tidsrum. Mangen saadan Fortidslevning er

den eneste eksisterende Kilde til Kundskab om en eller anden Begivenhed, et eller andet historisk Forhold, — ødelægges den, er Kilden uigenkaldelig tabt.

En ganske særlig Værdi blandt Fortidslevningerne har de egentlige Mindesmærker; derved forstaas saadanne Fortidslevninger, der af Fortidens Mennesker har været bestemte til at bevare Erindringen om en eller anden Person eller Tildragelse for senere Tider. Disse Levninger knytter et særegent Bånd mellem Fortid og Nutid, bringer os i et Samfund med de henfarne Slægter, der ikke kan skabes paa anden Vis, vidner om, at vore Fædre — tit netop i de betydningsfuldeste Øjeblikke i deres Liv — har tænkt paa os, deres Efterkommere i mange, mange Led, har ønsket gennem Mindesmærket at bringe os Bud om, hvad der stærkest har bevæget dem selv.

Denne Art Mindesmærker: Runestene og Bautastene, Gravstene, Epitafier og Genstande til Kirkernes Udsmykning, Indskrifter paa Bygningsværker, Medailler og Skuepenge bliver saaledes et af de smukkeste Udtryk for Sammenhængen i Folkets Liv, danner et eget Kærlighedens Bånd mellem Slægterne, som det vel er værd at bevare med yderste Flid. Men der gives ogsaa Mindesmærker, som paa anden Vis vidner om Fædrenes Omsorg for os, saaledes især de Bygninger, de har opført med den Tanke, at de ikke alene skulde tjene den Slægt, der har rejst dem, men ogsaa komme Efterkommerne til gode i 100 Led. De har rejst disse Mindesmærker ikke bare for deres egen Skyld, men de har tænkt paa os, da de udførte Arbejdet.

Vi har i Danmark 1647 Kirkebygninger fra Middelalderen. Hver enkelt af dem staar som et Vidnesbyrd om denne Fædrenes Omhu for Efterkommerne. Først stod der maaske paa dens Plads en liden Træbygning, hvori den ældste Menighed i Egnen for 900 Aar siden forsamledes første Gang til Guds Ære. Siden rejste Bønderne i Stedet for den et større, stærkere Hus af Graasten eller Kalksten med Bjælkeloft; det skulde staa meget længere end Træhuset, — for at saa mange Slægter som muligt kunde faa Gavn deraf, — det staar endnu efter 800 Aars Forløb og bruges endnu efter den Bestemmelse, Fædrene gav det. De senere Slægter har i Aarhundreder kappedes om at gøre Huset større og smukkere: en satte Hvælvinger over Kirken i Stedet for Bjælkeloftet, byggede et rummeligere og prægtigere Kor; en

anden rejste Taarnet, en tredje Vaabenhus og Kapeller. Saa kommer der en Slægt, der hegnede Kirkegaarden med et Stengærde eller en Teglstensmur og plantede Asketræer omkring Kirken — alt for at værne Stedets Hellighed og Gravenes Fred. Indvendig prydedes Kirkens Vægge og Hvælvinger med Malerier. i Reformationstiden kalkede man disse over, men i Frederik II. og Christian IV.s Tid smykkedes til Gengæld Gudshuset med kosteligt udskaarne Altertavler, Prædikestole, Trægitre og Pulpiturer. »Gud til Lov og Ære, Menigheden til Gavn«, som det hedder i saa mange Indskrifter fra de Dage.

Skal nu Mindesmærkerne beholde deres fulde Værd for os — skal de kunne tale det rette Sprog til Nutiden, saa gælder det fremfor alt om at bevare dem, som vore Fædre har villet de skulde komme til os. Deres Betydning beror især paa deres Uforanderlighed. De skal være Hvilepunkterne i det hvileløse Nutidsliv, de skal tale til os om det, der bestaar, medens saa meget andet forgaar. Over for dem skal Sjælen føle sig stille, den enkelte kende sig som Led i en uendelig Kæde.

»Over det hældende, faldne, forsvundne;
Kirken stod i Aarhundreder rundne,
vidned om Maal for Tid og for Ælde,
vidned om Dødens knækkede Vælde,
vidned om Verdens dybeste Gaade:
Sjælenes evige Liv af Guds Naade.«

Medens der nu ogsaa let bliver Enighed om, at vi har Pligten til at bevare saadanne Mindesmærker uforandrede, som hidtil har staaet uforandrede, saa længe de har været til, saa bliver Forholdet et andet, naar de — og her tænkes da særlig paa Bygningsværkerne — i Tidernes Løb er blevet ombygget og derved tillige forandret, tit i meget høj Grad, saaledes som det jo især gælder om de allerfleste af vore gamle Kirker. Hvis St. Knuds Kirke i Odense stod den Dag i Dag, som Biskop Gisico havde fuldendt den for 600 Aar siden, med sit Spir over Koret i Stedet for det Taarn, der paa Christian III.s Tid, mere end 200 Aar senere, blev opført over Bygningens Vestende, og uden det Walkendorffske Kapel, som blev føjet til endnu længere ned i Tiden, saa vilde vi kun have een Pligt over for den gamle Kirke: at bevare den, som den stod i al sin middelalderlige

Ærverdighed. Men vore Fædre har ikke set paa den Ting med de samme Øjne som vi: de har tværtimod sat en Ære i at bygge til og lave om, for at det gamle kunde blive efter deres Mening smukkere og stoltere, end det var i Forvejen.

Naar vi da i Nutiden staar over for den Opgave at skulle restaurere en gammel mindeværdig Bygning, fordi den ikke længere kan blive staaende, som den staar, saa melder der sig straks to forskellige Syn paa Opgaven. Nogle vil have Bygningen ført helt tilbage til dens ældste oprindelige Skikkelse, selv om man derved skal fjerne Bygningsdele, som hver for sig kan have selvstændig historisk eller kunstnerisk Værdi, men som er kommet til i Tidens Løb og ikke passer ind i »Stilen«, i den oprindelige Enhed og Plan i Bygningsværket. Andre ser det som Hovedsagen at bevare alt, hvad der af en eller anden Grund fortjener at bevares, uden Hensyn til, om Stilens Renhed vil lide noget derved. Da Viborg Domkirke for 50 Aar siden var blevet saa forfalden, at man var nødt til at give den en alt omfattende Istandsættelse, sejrede den første af disse to Synsmaader: den gamle Kirke, hvis ældste Dele var opført mere end 700 Aar tilbage i Tiden, men som efterhaanden var blevet stærkt ombygget og forandret, blev revet ned til Grunden, og den nuværende skønne og ædle Bygning rejst i dens Sted, smykket med den rigeste Kunst, Danmark har evnet at frembringe i vore Dage. — Vi er derved utvivlsomt blevet et fremragende Kunstværk rigere — en Kirkebygning, der paa den smukkeste Maade repræsenterer den rene, fuldendte romanske Stil, — men vi er blevet et historisk Mindesmærke fattigere, fordi alt i dette Kunstværk (undtagen Krypten) i Virkeligheden er nyt; der er næsten intet, som bærer Bud til os fra de henfarne Tider. — Tilbageslaget mod hele den Tankegang, der raadede ved Viborg Domkirkes Restaurering, er da ogsaa kendelig indtraadt; ikke sjældent mærkes der et Suk over, hvad vi har mistet, da det gamle, vanhældede Gudshus jævnedes med Jorden, og ikke har faaet igen i den ny, stilrene Bygning.

Dette Tilbageslag mod Kravet om »den rene Stil«, viste sig tydelig, da man for 20 Aar siden begyndte Restaureringen af Ribe Domkirke, — i mange Maader en Søsterkirke til den gamle Viborg Domkirke, rejst i samme Tidsalder og bygget i samme Stil som denne, men ligeledes stærkt omkalfatret gennem Aar-

hundreder. Ved Ribe Domkirke gik man helt anderledes skaa-
 somt til Værks end oppe i Viborg: man lod den beholde sine
 Hvælvinger, som den i gammel Tid havde faaet i Stedet for
 oprindelige Bjælkeloft; og man lod de ydre Sideskibe staa, skaa-
 de var opført i en forholdsvis sen Tid — i det 15. Aarhundrede
 af røde Mursten — Højkirken er af graa, rhinske Tufsten —
 og i sen Spidsbuestil. Ligeledes beholdt Kirken sit røde Storn-
 klokketaarn fra det 13. Aarhundrede, uagtet dets Stil er sa-
 vidt forskellig fra den oprindelige Bygnings rene romanske For-
 mer. Den eneste større Forandring, man ved Restaureringen
 gjorde i Kirkens nedarvede Ydre, var den, at man genrejste de
 ene af de to Taarne, som oprindelig havde staaet ved dens Ven-
 ende — Marietaarnet, der først var blevet nedrevet i Slutningen
 af det 18. Aarhundrede. Man gengav saaledes Kirken et gam-
 melt Smykke, som den først sent havde mistet, men man be-
 røvede det ikke nogen Bygningsdel af selvstændig kunstner-
 og historisk Værdi. Og der er vist aldrig kommet nogen Mis-
 fornøjelse til Orde over for den Maade, hvorpaa Opgaven i det
 Tilfælde er blevet løst. Ved den endnu senere Istandsættelse
 af den skønne Ringsted Kirke tog man ligeledes meget stærkt
 Hensyn til det nedarvede: man lod den beholde sine Hvælvi-
 ger og nøjedes væsentlig med at genrejse det vestligste Hvæl-
 vingsfag, der var blevet nedbrudt efter en Brand for knap 100
 Aar tilbage, og give Kirken et nyt Taarn i Stedet for det, der
 var blevet ødelagt ved samme Lejlighed. Baade i Ribe og
 Ringsted kan Folk derfor med Rette glæde sig over, at de
 beholdt deres gamle, minderige Kirker, medens Viborg ma-
 nøjes med at have faaet et ædelt Kunstværk i Stedet for et
 værdigt, historisk Mindesmærke.

Man tør vistnok gaa ud fra, at Varsomhedsgrundsa-
 ningen nu har sejret i Spørgsmaalet om Fremgangsmaaden
 ved gamle Bygningsværkers Restaurering. Det vil i Fremtid
 gælde for en almindelig Pligt at bevare saa meget som mulig
 ogsaa af Fortidens blandede Bygningskunst; Hensynet til
 Stilrenhed vil herefter komme til at træde tilbage for Hensyn
 til Bygningernes historiske Udseende, det Præg, de har faaet
 ved, at de skiftende Tider hver har ydet sit Bidrag til den
 Helhed, der nu staaer. Man vil ikke saa let give Afkald paa
 den Individualitet, den enkelte Bygning har erhvervet sig

med sin Historie, — det, som gør, at der kun er en eneste Bygning i Verden, der netop ser saaledes ud. Hvis man nu i 1913 skulde restaurere Ebbe Skjalmsens ældgamle Kirke i Bjernede ved Sorø, vilde man sikkert have taget dette Hensyn til Bygningens Individualitet og ladet den beholde sit kostelige gamle Tag, der havde Udseende som en Bispehue, medens man for en Søes Aar siden gik hen og førte den tilbage til dens formodede oprindelige Form, som en almindelig Rundkirke med regulært, kegledannet Tag. Før var Bjernede Kirke enestaaende ved sit ejendommelige Ydre; nu er det saaledes, at naar man ser et Billede af den, saa tænker man bare: »Naa, ja, det er en af vore 8 Rundkirker fra Middelalderen.«

Ud fra denne Betragtning, at man i Almindelighed har den Pligt ved Istandsættelser af gamle Bygningværker at tage det mest mulige Hensyn til Bevarelsen af deres Individualitet, vil man vistnok ogsaa betænke sig paa at røre ved St. Knuds Kirkes Taarn i Odense. Det hed sig for en 30 Aar tilbage, at en Odenseborger var til Sinds at ville bekoste Nedrivelsen af dette Taarn og lade et andet Taarn eller Spir sætte paa Midten af Kirken, der hvor den oprindelig har haft et Spir, og derved vilde Kirkens Stil unægtelig til en vis Grad vinde. Saaledes er Spir eller Taarne jo nemlig saa ofte anbragte paa de engelske Kirker i gotisk Stil, der i andre Henseender har været Forbilleder for St. Knud. Og man kan gerne tilføje, at det Taarn, som nu staar, er der i kunstnerisk Henseende ikke noget syndeligt ved. Alligevel vilde de fleste føle det som en Forgrubelse paa den gamle Kirke nu at ændre dens Udseende saa totalt, som Taarnets Flytning og Forandring vilde bevirke det. St. Knuds Taarn har nu i 350 Aar hørt ikke alene Kirken, men hele Byen og en vid Omegn til; paa det kan man se i Miles Afstand til alle Sider, hvor Odense ligger; det er Maalet, hvor- eller Landevejene fra Øst, Vest og Syd ligesom styrer deres Løb mod Byen. Dette Hensyn til Byens og Egnens Fysiognomi bør sikkert veje mere end Hensynet til engelske Forbilleder, og derfor maa man haabe, at ethvert Attentat mod St. Knuds Kirketaarn i Fremtiden maa blive vist kraftigt tilbage.

En Mængde af vore Landsbykirker har i Tidens Løb ved en eller anden Ejendommelighed, der har meget lidt med Stilen at skaffe, erhvervet sig et Særpræg, der gør, at man let

kender dem blandt deres Naboer, og som giver dem deres egenlige Værdi for Landskabet. Svindinge Kirke ved Glorup har sin lille »Rytter« paa Taarnets Tagryg. Mesinge Kirke paa Hindsholm, »St. Karens med den blaa Kaabe,« som den i gamle Dage hed, har en »Peberbøsse«, der kroner den høje, takkede Korgavl. Ringe Kirkes Taarn kendes paa sine fire Renæssancegavle. Saadanne Enkeltheder, der giver en Kirke dens Særpræg, bør ikke kunne forsvinde; kan de ikke holde længere, maa de ikke tages ned uden at fornyes i samme Skikkelse, som de før havde. — Af lignende Grunde bør man værne om Kirkernes Farver. En Kirke, der har været hvidkalket maaske i Aarhundreder, bør man ikke have Lov til en skønne Dag at skrælle Kalken af for at faa enten den graa Kamp eller den røde Munkesten frem, som Muren er opført af. Landskabet lider ved, at Øjet saaledes paa een Gang mister et af sine Hvildepunkter. »Naar Solen ikke skinner andre Steder i Verden, skinner den paa Brændekilde Kirke«, siger de ovre i Landbyerne paa den anden Side af Odenseaadalen. Skraber man nu den hvide Kalk af denne Kirke, saa gælder den gamle Taarnmaade ikke længere, saa har Egnen mistet et Træk i sit Fysionomi. Paa Nørrefalster er en stor Del af Kirkerne fra gammel Tid rødmaalede — de røde Taarne, der rager op over den grønne Pilehegn, er dette Landskabs Særmærke, som man ikke skal tage fra det ved at give Kirkerne andre Farver, hver sin maaske. — Ogsaa Kirkernes nærmeste Omgivelser skal man tage Vare paa, da de i saa mange Henseender bidrager til at bestemme Helhedsvirkningen i Landskabsbilledet. De høje Asketræer, der er plantet omkring Kirkerne, og de gamle Stengader, som hegner Kirkegaardene, bør fredes lige saa vel som selve Kirkehusenes Ejendommeligheder — de tre Ting hører sammen i Danmark fra Arilds Tid.

Men der er endnu adskilligt at tænke paa, naar man fuldt ud vil opfylde sin Pligt mod vore historiske Mindesmærker, særlig alle dem, der er knyttede til Kirkerne. Der er saaledes de gamle Ligstene og andre Gravminder, baade saadanne, som findes inde i Kirkerne, og de, der har deres Plads ude paa Kirkegården. Det maa huskes, at enhver saadan Sten, der bærer en Indskrift, tillige er en historisk Kilde; — det kan hændes, at den Oplysning, der kan læses paa den, ikke er givet nog

andet Sted i Verden. Tilintetgøres denne Indskrift, saa er den Landskab, den rummede, uigenkaldelig tabt, hvis man ikke i Farvejen har skrevet den af. Ligsten, som ligger i Kirkegulvet, skal helst tages op og støttes mod Kirkens Indervæg; bliver de liggende, bør de absolut ved Maatter eller Tæpper værnes mod, at Billeder og Indskrifter paa dem udslettes. — Gravminder ude paa Kirkegaardene bør ogsaa sikres mod Tilintetgørelse, hvis de har nogen Skønhedsværdi eller bærer et eller andet Navn, som nødig maa glemmes i Egnen. Her har et historisk Samfund en smuk Opgave i at vogte paa, at Kirkegaardsbestyrelserne i saa Henseende gør deres Skyldighed. — Pligten har de nemlig; den er paalagt dem af Kultusministeriet i et gammelt Cirkulære fra 1882. Opgaven er løst paa den smukkeste Maade i Nakskov paa Byens gamle Kirkegaard. Her har der i en Række været en Kirkeværge, Bankdirektør Johannes Huus, hvis Sans har været opladt for disse Ting. Under en Gruppe af skyggefulde Træer er der dannet en Stenhøj, som igen er beplantet med allehaande Vækster. Paa denne Høj anbringes fra Tid til anden Mindesmærker fra nedlagte Grave, som ingen anden længere vil vedligeholde. Disse Gravstene bevarer saaledes Navnene paa en Række Nakskovslægter fra Forglemmelse, og de tjener til at forny Erindringerne om gamle Tider for saadanne Mænd eller Kvinder, som maaske har haft deres Barnshjem der i Byen, men siden er blevet fremmede for den gennem mange Aar, og først genser den paa deres gamle Dage. Det er et værdifuldt Baand, en saadan Gravlund knytter mellem Nutid og Fortid. Maaske kommer der en Dag en ung Student ind ad Kirkegaardslaagen med bævende Hjerte; han har lige begyndt at faa den Interesse for sin Slægts Historie, som burde være langt mere almindelig, end den er; hans Slægt er for længe siden blevet fremmed her, men han veed, den har haft gode Mænd og Kvinder, som i fordums Tid har haft hjemme i Byen. Nu har han lagt sin Ferietur igennem den for de gamle Navnes Skyld; nu træder han ligesom i personlig Forbindelse med dem, naar de lyser ham i Møde mellem Stenhøjens grønne Lav. Han oplever en festlig Stund ved Mødet med disse Navne. Men fra Nakskov fortjener derfor at optages andre Steder.

— Desværre gælder det om mange, gamle, interessante Bygninger, at der kommer en Tid, da de ikke længere lader sig

bevare. Det er jo kun offentlige Bygningers Bevaring, Offentligheden som Regel kan tage sig af — de fleste private Bygningers Skæbne vil før eller senere være beseglet. Kun vor Herregaarde kan antages at være nogenlunde sikrede mod Varrøgt i Fremtiden, og det er endda ikke altid givet; det mærkelige gamle Rygaard under Stamhuset Glorup afgiver i saa Henseende et sørgeligt Eksempel. — Adskillige Bygninger ødelægges ved Ildsvaade, andre rives ned, fordi de ikke kan staa længere, eller fordi de ikke mere er i Stand til at opfylde deres Bestemmelse. Hvor mange gamle Præstegaarde, Skolehuse, Vandmøller, Bøndergaarde er ikke allerede forsvundne, og hvor mange staa ikke for Tur? Og i de allerfleste Tilfælde tænker man ikke engang paa at bevare saa meget som et Billede af den gamle Bygning. Her er der ogsaa en smuk Opgave for de »historiske Samfund« at løse. De skal hver inden for sit Omraade holde omhyggeligt Øje med, hvad der findes af gamle Bygninger, som enten har kunstnerisk eller en vis historisk Interesse. I Regelen vil Samfundene rimeligvis ikke kunne gøre meget for at bevare saadanne Bygninger — især staa de lige saa vel som Ejerne fuldstændig magtesløse over for Ildbrande. Men hvert enkelt Samfund kunde grundlægge et Arkiv til Opbevaring af Tegninger og andre Afbildninger af disse Bygninger, saaledes at i hvert Fald Kundskaben til, hvorledes de har set ud, kan bevares for Eftertiden. Der er Udby Præstegaard paa Sjælland, N. F. S. Grundtvigs Hjem, og Torkildstrup Præstegaard paa Falster, hvor Ingemann er født. Begge disse gamle Gaarde staa endnu, som da de to Digtere voksede op ved dem, men har vi nogen Vished for, at Billedet af dem vil blive bevaret for Efterslægten, hvis de engang skulde svide af? — Og et Sted ovre mellem Præstø og Fakse ligger der paa en Mark en lav, rund Høj med et Par gamle Æbletræer paa; for Højen strækker der sig en Kløft, »hvor klare Skovbæk risler i Bøgenes Skjul«, og hvor engang »en Vandmølle væltede sine brusende Hjul«. Møllehuset stod paa Højen, nu er kun et Par af Havens Træer tilbage. Her laa tidligere Vindbyholt Vandmølle, hvortil Chr. Winther har henlagt en Række af Optrinene i »Hjortens Flugt«. Men hvem veed nu, hvordan den gamle Mølle har set ud? Det vil være et rent Tilfælde, om der

eller andet Sted skulde gemmes et helt- eller halvglemt Billede af den.

Netop paa Fyn er der Anledning til at have Opmærksomheden henvendt paa de gamle, straatækte Præste- og Bøndergaarde, Krohuse og Vandmøller, fordi den smukke, danske Bindingsværksstil er særlig stærkt og godt repræsenteret i denne Landsdel. Men i Længden staar kun ganske faa af dem til at se, og efterhaanden som de forsvinder, vil ogsaa hele Landskabet miste meget af sin Ejendommelighed uden at faa nogen Erstatning derfor. Hvad der derimod kan gøres — og hvad de «historiske Samfund» kan yde en væsentlig Hjælp til, det er at tilvejebringe en righoldig Billedsamling, der for Efterverdenen kan illustrere hele det Afsnit af vor Landbostands Historie, der gaar til Ende med Straatagene og Bindingsværket. Det er hæderligt at tænke paa, at en saa karakteristisk Bygning som den gamle Kro i Brobyværk for nylig har kunnet nedrives, uden at en kyndig Haand har faaet Lejlighed til at redde dens Billede. Sligt bør ikke kunne forekomme herefter.

Alene paa dette Omraade: Bevaringen af vore historiske Mindesmærker — denne Betegnelse taget i videste Forstand — er der saaledes Opgaver nok at tage Vare paa for et historisk Samfund. Og vel at mærke ikke for Bestyrelsen alene — den kan ikke overkomme at vogte paa alt, hvad der skal vogtes paa i Odense og Assens Amter — men hvert enkelt Medlem af Samfundet har her en Pligt til at have Øinene med sig, hvor han eller hun færdes: i Kirkerne, paa Kirkegaardene, inde i Købstædernes Baggaard og Haver, mellem Landsbyernes straatækte Gaarde og Huse. Efterhaanden, som man lærer at bruge Øjnene, skærpes ogsaa Synet for, hvad der fortjener at bevares af vore Fædres Efterladenskaber. Og i samme Grad, som denne Sans udvikles og bærer sin Frugt i den nulevende Slægt, vil denne have erhvervet sig Krav paa Efterslægtens Taknemmelighed.